

אחריות מחקרית, חדשנות ושוויון מגדרי

בעבודה זו אנסה לעמוד על משמעויות רעיון האחריות והחדשנות במחקר בכלל ומקומו של המגדר כמרכיב מהותי בחדשנות מחקרית בפרט.

תחילה אבחן את נושא האחריות המחקרית ואת נושא החדשנות כמרכיב מהותי במחקר כיום. לשם כך, תוצגנה הגדרות שונות של אחריות מחקרית ומרכיבי המחקר כפי שהתפתחו השנים האחרונות- וזאת בהשוואה למודל המחקר המסורתי. החדשנות תוצג בהמשך כמרכיב מהותי במחקר של ימינו- הן כיעד להגשמתה הידע האקדמי ויישומו בחיי היומיום, והן כפלטפורמה ואמצעי להגשמת יעדים פורצי גבולות. זאת מעבר לחשיבות שבתפיסת ערך החדשנות כמוביל תהליכים.

בהמשך יוצג נושא המגדר כמוקד לחדשנות מחקרית, אשר מהווה הן נושא מחקר בפני עצמו והן כנתון אשר חוקרים בוחנים – והן כמשתנה אשר מאפשר למידה מעמיקה של נושאי מחקר, והסקת מסקנות יישומיות. על מנת להדגים את שילוב החדשנות במחקר ואת נושא המגדר, יוצג נושא הסיעוד כנקודת התייחסות.

כל מימד בעבודה יציג הגדרה למושגי היסוד, את הפרשנויות למורכבות כפי שהן מוצגות כיום במחקרים, את האתגרים ואת החסמים – וכן ואת האמצעים להתמודדות עם אתגרים וחסמים אלו.

במסגרת המסקנות- תוצג גם ביקורת על מרכיבים בתוך הדיון.

אחריות וחדשנות במחקר

אחריות וחדשנות במחקר מוגדרות כ"תהליך שקוף ואינטראקטיבי בו שחקנים ויזמים בתוך החברה הופכים רספונסיביים זה לזה באופן הדדי, תוך גישה וחזון של קבלת האחר, קיימות ורצייה חברתית משותפת לתהליך החדשנות ולתוצריו". (Von Schomberg, 2013). הגדרה זו מתחדדת על רקע עמידה על מהו מצב בו קיים היעדר אחריות וחדשנות מחקרית. מצב כזה עלול להתאפיין בסיטואציה בה שחקן דוחף טכנולוגיה אשר עלולה להזיק יותר מאשר להועיל- וזאת מטעמים שאינם מחקריים, אלא משיקולים כלכליים. דוגמא נוספת הנה סכנת הפגיעה באתיקה המחקרית או כי לא ננקטים צעדי זהירות מחייבים.

חדשנות הנה מרכיב בעשייה המחקרית אשר מהותו פריצת גבולות, מסורות ונהלים. פריצת גבולות זו- תפקידה לשפר ולייעל את תוצרי המחקר ואת האופן בו הוא מתבצע. החדשנות כאמצעי או כיעד מעלה את שאלת האחריות המחקרית באשר היא. האם תפקיד המחקר עבר מהתמקדות בתיאור המצב בחברה- לתפקיד של עשיית "טוב כללי"? האם טוב זה משקף ערכים מוחלטים? מי הם בעלי האינטרס בכל הכרוך באחריות המחקרית והחדשנות- האם הציבור? חבורת עיסוקים, מכוני מחקר, פוליטיקאים? NGO's? אולי זהו אינטרס משותף לכלל השחקנים אשר צוינו לעיל.

האיחוד האירופאי הגדיר חמש הנחות יסוד בכל הנוגע לאחריות מחקרית ומהות ההשקעה בחדשנות ודחיפתה. הנחה ראשונה מתבססת על עידוד הקידמה והטכנולוגיה המדעית. הנחה שנייה היא יצירת כלכלת שוק תחרותית.

הנחה שלישית הנה פיתוח בר קיימא. הנחות היסוד הרביעית והחמישית- מעלות את הצורך בקידום צדק חברתי, שוויון, סולידריות, זכויות אדם בסיסיות, איכות חיים וסביבה.

מכאן עולות מספר שאלות אשר מעמידות את נושא האחריות במחקר והחדשנות באור מורכב- מהם גבולות האחריות המחקרית בהקשר החדשנות? מהי ההצדקה לחדשנות? האם בכלל ניתן להצדיק השקעה בחדשנות? האם החדשנות הנה אמצעי או יעד- ומהי מטרתה? האם קיימת הצדקה להשקעה רחבה בחדשנות- ומכאן, האם ניתן להגדיר מראש את התוצאות ה"נכונות" או ה"רצויות" במסגרת ההשקעה במחקר? והאם ניתן כלל להצליח בהכוונה לתוצאות אלו, במידה ובכלל נסכים עליהם? שאלות נוספות עולות כאשר אנו בוחנים מושג זה- וככלל, מהי החדשנות במסגרת מחקר אקדמי.

מדוע תהליכי התפתחות טבעיים בעבר לא נקראו חדשניים בהכרח- ובאיזה אופן נתפסו תהליכים אלו? מהו מקומה של חדשנות במחקר ואקדמיה בעולם בו חדשנות הנה מושג שצובר שכיחות כמעט בכל תחום- והאם שימוש נרחב זה איננו מעמיד את מושג החדשנות תחת זילות עקב השימוש הרב?

עד שלב זה, הצגנו בעיקר שאלות כאשר השאלה האחרונה בדבר חדשנות במסגרת מחקר אקדמי מעלה את עניין הבניית האתגרים, החסמים וההזדמנויות אשר המחקר מאפשר. בנקודה זו יש לעמוד על מתן הסברים על חשיבות החדשנות המחקרית. חשיבה חדשנית בהקשר ה"ל" מובילה לפריצת גבולות ומעבריות בין דיספלינות, אשר משמעותה- העמקת הבנת תהליכים ויצירת טכנולוגיות חדשות אשר מהוות ביטוי לחדשנות מחד- ומאידך, הטכנולוגיה מסייעת בתהליכי האופטימיזציה של החדשנות. הטענות המצדיקות השקעה הנם כי (1) החדשנות היא האמצעי הבלעדי להתמודד עם אתגרים ו (2) כי ההשקעה בחדשנות מוצדקת בכל הנוגע להגשמת יעדים מוגדרים וספציפיים.

בהתייחס לטיעון הראשון, יש להעמיק את הדיון באופן בו חל שינוי במחקר ובתפיסת תפקידו. בעבר, הייתה קיימת הגמוניה הגורסת כי התיאוריה והניסוי הם מהותו של המחקר. הגמוניה זו נשלטה ע"י חוקרים מתוך מסגרות מחקר וותיקות. אל מולם התפתחה מחשבה אשר נוצרה ע"י חוקרים עצמאיים וכאלו הנתמכים באינטרסים של פוליטיקאים וקובעי מדיניות, עובדי ציבור (הנאבקים לחבר בין מדע לחדשנות), חוקרים מתחומים כגון ניהול, חוקרים מאוניברסיטאות חדשות ובמכונים מחוץ לאקדמיה. מגמות חדשות אלו העמידו תחת איום את החוקרים מהמוסד הישן ע"י כך שהחלישו אותם והחזירו גורמים מחקריים נוספים לעולם האקדמיה.

השיח החדש דן לא רק בעצם הידע כטוב חברתי (בדומה לשיח הישן), אלא גם כזה המתייחס לידע כהון אינטלקטואלי אשר עשוי להפוך למוצר ולשירות. המחקר פנה לעבר יעדים ישימים יותר מבחינה חברתית (ולא רק תיאורטיים), וכזה אשר מקיף מגוון תחומי ידע ואחריות.

לשיח זה היו מספר אלמנטים אשר לא היו בשיח הישן. אלמנט אחד הוא שנוי סדרי העדיפויות מבחינת התמקדות המחקר בכלל המערכות- הן הבינ"ל, הן הלאומית והן ברמת המערכות החברתיות בתוך המדינה. אלמנט שני הנו תהליך המסחור של הידע- וזאת על מנת להפכו לנגיש יותר וישים יותר עבור החברה.